Arkivbladet

Information från Föreningsarkivet Västernorrland Sommaren 2012

Glad sommar
önskar
Föreningsarkivet Västernorrland

Foto: Linnéa Hådén

Årsmötet 2012

I arkivlänet Västernorrland höll länsarkivet Föreningsarkivet Västernorrland sitt årsmöte den 19 april, denna gång i Svartviks industriminnens lokaler.

Ordförande Bo Anders Öberg Härnösand välkomnade 47 mötesdeltagare till årsmötet. Ordförandeklubban som han använde var från Svenska Frisörarbetareförbundet avd 26 i Örnsköldsvik, som bildades 1928.
Martin Westerholm Härnösand läste därefter en idrottsdikt av Birger Norman, som uppskattades mycket av deltagarna.

Till mötesordförande valdes Marianne Sjöblom, f d kommunfullmäktiges ordförande i Sundsvalls kommun. Styrelsen omvaldes, Bo Anders Öberg fick fortsatt förtroende som ordförande. Ny suppleant blev Maggis Frisk från Örnsköldsvik efter Kerstin Nygrens avgång.

Verksamhetsplanen diskuterades, Stig Erik Westling berättade om ett närmare samarbete mellan NIN och FV och om ett utvecklingsprojekt som NIN Näringslivsarkiv i Norrland och Föreningsarkivet Västernorrland söker medel till. Information framkom också om samarbete med CEDIF, Mittuniversitetet särskilt gällande digitala leveranser och e-arkiv.

Arkivchef Ulrika Hådén informerade om att Föreningsarkivet Västernorrland nästa år fyller hela 70 år, det ska firas och en jubileumsbok ska ges ut till
jubileet. Förutom historik kommer tidigare ordföranden, arkivchefer och närstående ges tillfälle att få skriva om det som engagerat dem mest.

Efter sedvanliga årsmötesförhandlingar fick doktorand Petra Bäckström tillfälle att berätta om sin forskning om Kvinnor i föreningslivet i Sundsvall 1900-1960, under rubriken Kvinnor – en klassfråga. Petra har använt föreningsarkivets arkivhandlingar och därigenom avsevärt höjt statistiken för utlånade volymer.

Fotografier, uppifrån och ner:
Arkivchef Ulrika Hådén, Njurunda, med föreläsaren och doktoranden Petra Bäckström, Sundsvall.
Ordförande Bo Anders Öberg, Härnösand, och f.d. ordförande Hans Johansson, Timrå.
Några av årsmötesdeltagarna sitter samlade.
Mötets ordförande Marianne Sjöblom, f.d. kommunfullmäktiges ordförande i Sundsvall.
Foto: Linnéa Hådén

Med sin forskning försöker Petra besvara frågor såsom vilket handlingsutrymme kvinnorna hade i förhållande till männen i den egna klassen. Hur såg kvinnorna från de olika klasserna på varandra? Vilka samhällsfrågor engagerade sig kvinnorna i och hur såg de på sin egen roll? En intressant iakttagelse var att kvinnor inte var särskilt benägna till samarbete över klassgränserna.

Medelpads Socialdemokratiska Kvinnodistrikt bildades 1917. Fotot är från bildandet och återfanns i ett fotoalbum. Vart det är taget vet vi inte, vilka personerna är vet vi inte heller. Men Elin Bergqvist sitter i mitten, iklädd vit klänning med röd slips. Disa Westberg som blev ordförande i Svenska socialdemokratiska kvinnoförbundet var dessförinnan ordförande i Medelpads socialdemokratiska kvinnodistrikt. Fotograf: Okänd. Ingår i Elin Bergqvists personarkiv.

Sundsvalls sömmerskeförening var en av de allra tidigaste fackliga föreningar för kvinnor i Sundsvall, den bildades 1917. Fanan ingår i Föreningsarkivets samling av fanor och standar.

Vårens Minnesspår

Minnesspår är en serie kaféprogram med föreläsningar för folk som är nyfiken på den lokala historien i Sundsvall. Arrangör är här Kulturmagasinet och Föreningsarkivet Västernorrland. Det var femte terminen i följd som Minnesspår hölls. Under våren avverkades följande arrangemang.

• 21 februari – Historia längs ån, Tina Johansson som arbetar på Sundsvalls museum, började sin föreläsning med att berätta om Selångers hamn, dit havet en gång nådde. Där vikingen som blev helgon Sankt Olof förmodas att ha landstigit år 1030. Han och hans här fortsatte sedan mot Sticklestad där han omkom i ett slag. Därefter började märkliga saker ske runt honom och hans grav och han helgonförklarades. Nidaros senare Trondheim har därefter varit ett stort pilgrimsmål i Norden.

• 20 mars – Sallyhill, en stadsdel att minnas med Åsa Granath och Lena Nygren och f d sallyhillsbon Bernt Henriksson. Med hjälp av fotografier och minnen framkom en historia om en stadsdel som i början saknade de mest elementära sanitära bekvämligheter i form av vatten och avlopp. Men det ordnades så småningom och ett populärt samhälle växte fram från 1930 tal till 1950-tal med bostäder, skola, daghem, affärer, skridskobana där till och med Dam-SM hölls år 1959.

• 17 april – Kolarliv – Om liv och leverne i kolarskogen. Ulrika Stenbäck Lönnquist från Sundsvalls Museum berättade om dem som arbetade med kolmilorna och även om kvinnor som arbetade som kockor bland kolare och skogsarbetare.

Chrisitna Scherling skrinnar på Midälvaplan i Sallyhill under Dam-SM i skridskoåkning 1959. Bildkälla: Norrlandsbild, Sundsvalls Museum

Studiebesök på Arkiv Gävleborg

En vacker vårdag i maj blev vi mötta på Gävle Station av arkivchef Barbro Eriksson och efter en kort promenad välkomnades vi in till Arkiv Gävleborgs lokaler i Brynäs. Vi fick fika och en presentation av verksamheten och sedan en rundvandring i lokalerna. Arkivlokalerna var stora och fina med bra luft.

Folkrörelsernas Arkiv i Gävleborg bildades 1978. 2003 bytte man namn till Arkiv Gävleborg i samband med att bredden på arkivet utökades till att omfatta hela den enskilda sektorn. (Ett annat förslag var att heta Arkiv X!) Detta gjorde att man kunde lösgöra mer statliga pengar.

2011 hade man 608 medlemmar. Trots medlemsbortfall ökar det sammanlagda medlemsantalet kontinuerligt. Inga arkiv får lämnas in utan att den inlämnande organisationen blir medlem, alternativt betalar en summa motsvarande 10 års medlemsavgifter. En av de större arbetsuppgifterna är medlemsraggning. Medlemsskriften heter arkivXet och kommer ut två gånger per år. Det första numret är alltid verksamhetsberättelsen.

2010 hade man 5371 arkiv. Denna siffra ökar med ca 100 stycken per år. Man har ett starkt fokus på ordnande och förtecknande. ”Den övriga verksamheten kan man ägna sig åt när arbetet med ordnande och förtecknande fungerar”, sade Barbro.

Arkivens Dag ses som en sorts intern utbildning. Var och en får ett ämnesområde att fördjupa sig i, som sedan blir en utställning eller annan presentation. Man har ett nära samarbeta med Brynäs Hockey, som brukar ge matchbiljetter till en frågeslinga på Arkivens Dag. Man har inrättat ett stipendium på 10 000.- vid högskolan för att uppmuntra studenterna att forska mer i arkiven.

Katarina Nordin berättade om arbetet med näringslivsarkiv.

2003 inleddes ett projekt att inventera näringslivet i länet. Företag har en annan syn på arkiv: Det kostar pengar och är därför ointressant. Inom familjeföretag är dock intresset större. Just nu är sammanlagt 12 företag medlemmar och man har ett 90-tal företagsarkiv. Störst är Gefleborgs Läns Sparbank med 250 hyllmeter.

Lisa Engström om den arkivpedagogiska verksamheten.

Arbetet med den arkivpedagogiska verksamheten går i vågor beroende på vad som är på gång. Återkommande aktiviteter är studiebesök, temavisningar och arkivlektioner.

Glada besökare och personal på Arkiv Gävleborg. Från vänster står Barbro Eriksson, Katarina Nordin, Lisa Engström, Torgny Kemper, Kerstin Mossberg, Carina Eklund, Lars-Åke Andersson och Linnéa Hådén. Foto: Ulrika Hådén

Studiebesöken är till främst för föreningar och skolklasser. De får lära sig vad ett arkiv är och hur man kan använda sig av det, vad det kan vara till för nytta. Temavisningar har bland annat tagit upp källkritik eller historien ur en speciell synvinkel, t.ex. ur ett genusperspektiv eller propaganda inom politiken.

I kombination med studiebesöken har man ibland regelrätta arkivlektioner vilket betyder att de besökande får jobba praktiskt med arkivet. Eleverna får frågor som ska besvaras med hjälp av arkivmaterial. Efteråt har man ett seminarium där frågorna besvaras och problemen och möjligheterna med arkiven tas upp, t.ex. källkritik. Detta ger en handfast introduktion till vad ett arkiv är.

Just nu arbetas det med en digital utbyggnad av temavisningarna som en riktad satsning mot religionsundervisningen. Det finns mycket material om religion i arkiven, inte bara regelrätt församlingsverksamhet utan även allmänna religions- och existentiella frågor, t.ex. religionstolerans.

Ett av läromedlen som utarbetats är Propagandaboken där arkivalier fått visa hur propaganda utnyttjats i historien och inom politiken. Under valrörelserna 2006 och 2010 hade man demokratitema i arbetet gentemot skolorna. En temavisning kallad ”Rösträtt och Valfläsk” tog upp hur Sverige kommit att bli en demokrati och hur de historiska valrörelserna såg ut utan tillgång till nutidens tv, radio och internet.

Efter en informativ förmiddag bjöd chefen på lunch och flertalet av oss besökte länsmuseet som vi upplevde som mycket imponerande.

Linnéa Hådén

Sidensjö SLKF

Sidensjö SLKF-avdelning (Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund, föregångare till Centerns Kvinnoförbund) bildades den 13 mars 1949 på föreningshuset i Nyland. I samband med kung Gustaf den IV Adolfs besök i Sidensjö den 29 juli 1952 gjorde Sidensjö SLKF en frivillig insamling till en minnesgåva som bestod av en linneduk samt sex servetter tillverkade av hemslöjden. Kostnaden för denna gåva blev 368 kr 60 öre och insamlingen uppgick till 303 kr. Den brist av 65 kr som uppstod beslöt man skulle täckas av medel ur avdelningens kassa.

I protokollet den 26 oktober 1952 står det att den 12 oktober hade avdelningen anordnat kyrkkaffe vars behållning av servering beslutades tillfalla något kyrkligt ändamål. Mötet beslutade sig för att de influtna medlen på 70 kr skulle bli en första grundplåt till en kormatta till Sidensjö kyrka. En inbjudan av fru Zetterkvist att få komma till prästgården och hålla möte den 13 november emottogs med tacksamhet.

Vid nästa möte hälsade kyrkoherde Zetterkvist samtliga välkomna, ordföranden öppnade mötet och man sjöng sången Härlig är jorden. Man beslutade att traditionsenligt bjuda pensionärerna på kaffe. En kommitté tillsattes att ordna bjudningen och bestod av fruarna Anna Jonsson, Ida Söderlund och Linda Näslund. Den sedan förra mötet bordlagda frågan angående anskaffning av kormatta till kyrkan togs åter upp till behandling. Man beslutade sig för att väva mattan och medlemmarna fick frivilligt delta någon dag vid vävningen. Fru Anna Jonsson utsågs till att ta ansvar för mattans tillkomst och hålla rum för vävningens utförande.
Vid nästa möte uppmanades alla som hade tillfälle att ta med sig en garntåt för att lära sig knuta knytar. Vid mötet den 26 maj 1954 öppnades mötet av t.f. Ordförande Jenny Eriksson och man sjöng Landsbygdens kvinna. Man beslöt att övriga styrelsen skulle underhandla med ordföranden om vävning av kormatta mot betalning, men om någon medlem ville väva någon dag skulle de få friheten att väva utan ersättning. Vid mötet den 15 januari 1955 beslöt man att betala 250 kr till fru Anna Jonsson för utfört arbete med vävning av kormattan och att pengarna skulle tas ur den fond som var avsatt för detta ändamål. Den totala kostnaden för kormattan till Sidensjö kyrka blev 682 kr 77 öre.

Manda Näslund överräcker linneduken från Sidensjö SLKF till kung Gustav IV Aldolf den 29 juli 1952. I bakgrunden står kyrkoherde Karl Zetterkvist. Bildkälla: Sidensjö CKF

Linneduken som Sidensjö SLKF skänkte till kung Gustaf IV Adolf 1952. Vävtekniken var damast och den färdiga duken mätte 160x160 cm. Bildkälla: Sidensjö CKF

År 1962 ändrades namnet till Sidensjö CKF i samband med att Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund bytte namn till Centerns Kvinnoförbund. År 2005 upphörde Sidensjö CKF med sin verksamhet.

Torgny Kemper

Svartvik och backhoppning

Svartvik blev en av de orter längs Guldkusten som drog till sig människor som behövde arbete under 1800-talet. Verksamhet har funnits på platsen sedan 1820, det började med statens strömrensning av Ljungan med tillhörande hamn, fortsatte med bjälkgrop, varv, ångsågar med tillhörande brädgårdar, hyvleri, och slutade med sulfitfabriken som lades ner 1974.

Här har män och kvinnor sålt sin arbetskraft, bott och levt i röda baracker och vita tjänstemannabostäder eller byggt hus på Hemmanet. Tusentals människor har passerat revy och här fanns allt man behövde. Brukskyrka, bolaget (affärn), konsum, baptistkapellet Salem, Frälsningsarmén, skola, logelokalen Idyllen och förstås idrottsplan. Där bedrevs framför allt fotboll, men innan dess var det vintersporten som dominerade och framför allt då backhoppningen.
Initiativtagarna till bildandet av idrottsföreningen 1894 var alla arbetsledare, anställda på Svartvik. Det var inspektor H M Haraldsen, Valentin Uppling, J H Andersson och faktor Axel Norberg.

Intresset var stort från svartviksborna och verksamheten blomstrade snabbt. Otto Bull, en tränad back- och längdåkare från Norge blev instuktör och föregångare i de klassiska vinteridrotterna. Ganska snart anordnade man tävlingar men vinsterna var inte mycket att hurra för. Första priset till vinnaren kunde vara en blågul bandrosett, andra pris en vit rosett osv. Men praktiska och nyttiga saker började förekomma som mössor, tröjor och vantar, lämpliga plagg för en skidåkare.

Backhoppningen som förekom mot Nolbykullen organiserades av Haraldsen och Bull och blev stora publiknöjen med mycket folk, musik och flaggspel. Ledarna för Svartviks storindustri, G P Braathen och konsul Jakop Christian Barth stödde idrotten och var med på nästan alla backhoppningsarrangemang.

Vid tävlingarna spelade Svartviks Hornmusikkår marcher. De klämde i med en marsch när storherrarna, som ofta kom åkande i en järnskrinda anlände till backen. Ofta kom ekipage från stan (Sundsvall) med bemärkta personer som var mycket intresserade av tävlingarna.

En mycket lyckad tillställning måste ha varit när J H Andersson klädde ut sig i kjolar och startade ett åk, han seglade iväg från stupet med kjolarna som en ballong omkring sig till den jublande publikens stora glädje.

På den tiden var det tillåtet att efter nedslaget ta stöd med händerna eller sitta på skidorna i underbacken. Den förste som landade stående var Wilhelm Westerlund från Svartvik - det sades att det var det första vackra hoppet i sitt slag i sundsvallsbacken. Vid det tillfället hade det snöat i sådana mängder att de åkare som ramlade försvann i snömassorna så de måste skottas fram.

En skridskobana anlades också, den invigdes 1 februari 1898, på Svartviksbukten och där myllrade det av skridskoåkare av alla de slag. Det ordnades skridskokarnevaler med uppvisningar av bl a O Bull, fyrverkerier och stora flammande bål tändes vid sidan av skridskobanan. Det var främst för att medlemmarna i Svartviks Musikkår skulle hålla sina instument isfria, men det lyckades inte alltid. Fyrverkerierna kunde man köpa av befälhavarna på de besökande fartygen i hamnen.

Otto Bull som inte bara var instruktör i skridsko han införde även tvåstavig skidåkning, tidigare användes endast en stav. I Svartvik fanns två skidtillverkare, Regnander och Per Anton Wiklund. Men skulle man beställa tillverkning av skidor fick man vackert fixa virket själv.

Trävarubolaget var dock mycket frikostig och stödde idrotten och skänkte virke till skidtillverkningen. Ville man köpa skidor kunde man göra det hos Wiklunds och där kostade de 1,25 kr. Men då åkarna ville ha björkskidor både till längd- och backåkning så steg priserna. Då kunde de kosta 6 kr paret. Dimensionerna för backskidor var längden 12 fot och bredden 5-6 tum.

Hoppbacken renoverades 1934 inför Jubileumstävlingar den 10 februari 1935. En ny hoppbacke färdigställdes 1937 på Gumsekullen i närheten och tävlingar arrangerades 1937 och 1938, därefter upphörde Svartviks IF:s backtävlingar.

Källor:
Svartviks IF 100 år 1894-1994,
Svartvik – ett studiecirkelarbete våren 1990

Ulrika Hådén

Artikeln har tidigare varit publicerad i Västernorrlands Idrottshistoriska sällskaps tidskrift Västernorrlands Idrottsarv.

Arkivchefen på turné

Kursdeltagare i Sollefteå. Foto: Ulrika Hådén

Kursdeltagare i Kramfors. Foto: Ulrika Hådén

Under tre intensiva dagar for Ulrika Hådén runt bland städerna Ö-vik, Sollefteå och Kramfors i slutet av april för att ge ångermanlänningarna en duvning i arkivkunskap. I samtliga städer hade kommunerna skickat ut inbjudan till alla föreningar som finns med i förenings-registret. Och intresse fanns det verkligen, i Sollefteå kom hela 35 personer till kursen. Även kommunerna var representerade på kursen. I Örnsköldsvik fanns kulturstrateg Bettan Edberg, i Kramfors kultursekreterare Ninni Mellander och i Sollefteå kommunarkivarie Carina Alm.

Carina Alm har under flera år kunnat serva föreningarna i Sollefteå kommun. I ett skyddsrum i kommunhuset finns nämligen skåp där föreningar kan förvara sina arkivhandlingar, som i ett närarkiv. När skåpen är för små i förhållande till mängden ombesörjer Carina att handlingarna kommer till föreningsarkivets depå på Arkivcentrum Nord i Härnösand.

Ulrika Hådén, arkivchef Föreningsarkivet Västernorrland och Carina Alm, kommunarkivarie i Sollefteå.

Vi är Carina stort tack skyldig för hennes insatser och hennes omtanke om att föreningars kulturarv inte går till spillo. Ett liknande förfaringssätt finns även i Junsele och i Ramsele.

Kurserna är ett bra sätt att föra ut kunskap om hur man kan hantera föreningsarkiv och samtidigt är det ett mycket bra sätt att marknadsföra Föreningsarkivet Västernorrland. Det är viktigt att komma ihåg att Föreningsarkivet finns till för föreningarna. Föreningsarkivet tar hand om föreningarnas kulturarv för förvaring, ordning och förteckning och naturligtvis tillgängliggörande.

Skåpen i Sollefteå kommunhus där föreningar kan förvara sina arkivhandlingar. Foto: Ulrika Hådén

Kommande evenemang

Stadsvandring mellan frikyrkorna i Sundsvall
7 augusti kl 18, samling EFS-kyrkan, Köpmangatan 1. Ulrika Hådén är vandringsledare.

Stenstadsdagar i Sundsvall
7-9 augusti, Medelpadsarkiv är öppet kl 11-16.

Sundsvall återgår till tiden vid förra sekelskiftet med trevligt och tidstypiskt klädda människor, många aktiviteter och öppna hus.

Minnesspår
Föreläsningar under hösten i Kulturmagasinet. Arr: Kulturmagasinet och Föreningsarkivet Västernorrland

16 oktober - Mats Johansson, Herrgårdsliv, om livet och människorna på Svartviks herrgård

6 november - Johanna Ulfsdotter, Nöjeslokaler

27 november - Mona Bornecrantz, När Elvira Madigan dansade på lina – om cirkusartister och cirkusar i Sundsvall

Arkivens Dag
10 november

Härnösand: Arkivmässa på Riksarkivet i Härnösand.
Sundsvall: Nöjeslokaler, utställningar, föreläsningar med mera. Medelpadsarkiv är öppet kl 11-16.
Svartviks industriminnen: Kunskapsloftet öppet, föreläsningar. Öppet kl 11-15.

Sommarens öppettider

Under juli och halva augusti kommer kontoren i Sundsvall och Härnösand vara stängda.

Inga inlämningar är möjliga under den tiden. Återkom den 15 augusti och ring alltid före. I Sundsvall kan du ringa 060 19 14 79 till Carina Eklund och i Härnösand kan du ringa 010 476 80 75 till Torgny Kemper.

Öppettider Medelpadsarkiv Måndag-fredag kl 10-16. För forskning ring 060-19 18 75 för att beställa önskat material.

Öppettider Arkivcentrum Nord Måndag-fredag kl 9-12.

Nya medlemmar under våren

Vi hälsar två nya föreningar välkomna till Föreningsarkivet Västernorrland: Sundsvallsbridgen med 188 medlemmar och Sundsvalls New Wave som har 40 medlemmar. Välkomna!

Viktigt!

Vi vill gärna minimera våra portokostnader och ber er därför meddela oss era e-postadresser till oss. Se även vår hemsida www.foreningsarkivet.se, där finns Arkivbladet, verksamhetsberättelsen, nyhetsbrev osv, skriv till foreningsarkivet@sundsvall.se

Föreningsarkivet Västernorrland

Postadress: Norrmalmsgatan 4, 851 85 Sundsvall

Besöksadresser:
Sundsvall
Medelpadsarkiv, Kulturmagasinet
Härnösand
Arkivcentrum Nord, Kusthöjden

Telefon:
060-19 18 75, forskning
060-19 14 79, leveranser
060-19 14 77, arkivchef Ulrika Hådén
010-476 80 75

E-post: foreningsarkivet@sundsvall.se
Hemsida: www.foreningsarkivet.se

Layout: Linnéa Hådén, Ann-Britt Nilsson **Redaktör:** Ulrika Hådén **Tryck:** Accidens Kommunikation